

Introducció

Diuen que havia estat molt atractiva. Feia molts anys que la coneixia, des que nosaltres, barcelonins, havíem comprat i arreglat una borda en un llogarret de la Vall de Toran per passar-hi les temporades de vacances. Ja era velleta aleshores o així m'ho semblava, que, a muntanya, els anys castiguen de valent. Sempre l'acompanyava un llarg bastó de freixe, tant si caminava com si seia al pedrís de l'era quan a la tarda anàvem a ço de Sarrieu a buscar la llet acabada de munyir. Sempre l'havia vist fràgil com una figureta de porcellana; curiós aspecte en un ambient d'allò més rústec. Tenia la cara ametllada amb una barbata molt ben dibuixada i els ulls, entollats, d'un blau d'aiguamarina, melangiosos, voltats d'arruguetes salpebrades amb un punt d'ironia.

Temps enrere havia deixat la casa de Sarrieu i jo mai no havia trobat el moment d'anar-la a veure. Després de la misteriosa visita, però, no ho podia ajornar més.

Va ser un matí de desembre, jo mandrejava al davant de la borda amb l'esquena recolzada a la façana i escoltava el petit

dring de seda que feia al meu voltant la neu quan es fonia; escrutava com els cristalls esdevenien transparents, s'esmicolaven i es transformaven en una petita gota d'aigua que queia sobre la neu. Aleshores es produïa aquell so gairebé inaudible, de no haver estat pel silenci del paisatge abrigat de blancor.

La màgia del moment es va trencar pel brunzit d'un motor i el cruixit d'uns neumàtics trepitjant el camí glaçat. Un cotxe petit amb matrícula francesa es va aturar a la placeta del davant i, amb força dificultats, en va sortir un home gran que caminava amb un bastó, ranquejant. Tenia una cara franca i se'm va acostar un pèl indecís. Vaig veure que conservava una bona còrpora tot i que anava una mica encorbat. Duïa una jaqueta gruixuda de llana marró i una camisa de quadres blaus i grisos que no li amagava una grossa nou del coll, i que subjectava amb una faixa negra de pagès, ben cenyida.

—Bon dia tingueu! —em va dir a tall de salutació.

—Sí que fa un bon dia, ahir tan que nevava i, quin solet que fa avui —vaig respondre.

Se'l veia un xic intimidat. Va mirar el camí que du vall endins i em va preguntar.

—Més amunt hi havia ço de Sarrieu, oi?

I sense deixar-me respondre va voler saber si encara hi vivia una dona que es deia Carmina.

—Hi vivia fins fa uns quants mesos, ara és a Bossost a casa d'una de les filles.

—Com és que se n'ha anat? No deu pas estar malalta? —va preguntar l'home.

—No, està bé, però va fent anys.

—Ja ho veig —va dir l'home— i amb aquella casa tan gran...

—No volia pas anar-se'n; les filles van insistir, li van dir que amb el bon temps hi tornaria i va cedir.

—Ella se l'estimava, aquella casa.

L'home bevia les meves paraules amb fruïció. Em semblava ben estranya la seva emoció i cada cop em sentia més encuriosida. Vaig continuar dient que, de tant en tant, l'Adela, la filla gran, la pubilla, hi anava amb el seu marit a airejar i fer-hi un repàs

—Adela, sí. —Va aclucar una mica els ulls, concentrat—. I en té una altra, de filla, diu vostè?

Què tafaner era aquell home! Tant per tant, tampoc no hi havia cap mal a contestar-li. Se'l veia bona persona.

—Sí, la Maria Josep. Guapes i bones noies totes dues.

Vaig veure que aquell nom el sotragava, es va trasbalsar de tal manera que els ulls li van espurnejar i em va semblar que els llavis li tremolaven.

—Vingui, vingui; seguei aquí, al meu costat —li vaig oferir.

L'home va callar i mirant lluny li van rodolar unes llàgrimes galtes avall. Gairebé no el sentia, però em va semblar que murmurava:

—Maria Josep, Maria Josep. —I es va passar un mocador per la cara.

Jo no gosava dir res i es va produir un llarg silenci.

Una mica més seré, em va dir que coneixia la Carmina de feia molts anys i que havia vingut de França per veure-la; havia estat impossible fer-ho abans i, amb tant de temps que havia passat, temia que ella no el volgués veure. Com que no gosava anar-hi de dret, va acabar preguntant-me si jo podia anar-li a demanar. Ella es devia pensar que era mort. L'octubre del quaranta-quatre ell anava amb l'exèrcit de republicans que, des de França, van entrar a la Vall per treure'n els franquistes. D'aquesta manera pensaven provocar una revolta a tot Espanya i derrocar la dictadura. Tenia posada la esperança en aquest cop de força per poder tornar a casa i refer la seva vida. Va ser un fracàs, els varen derrotar. Van haver de replegar-se a l'altra banda de la frontera. Ell havia quedat malferit, i sort en va tenir dels companys que se'l van endur fugint dels enemics que els estalonaven. En aquestes circumstàncies era impensable tornar.

Li vaig dir que amb molt de gust li aniria a proposar perquè, precisament, li devia una visita. I, a més a més estava cada cop més encuriosida, per bé que em vaig estar de comunicar-li. Li tenia molt d'afecte a la Carmina i m'atreia aquell punt enigmàtic que la caracteritzava. Em feia la impressió que als anys de la guerra n'havia vist de tots colors. Quan alguna vegada li havia fet preguntes, sospirava, em posava una mà sobre el braç, després se li escapava un somriure i un vel de melangia l'esborrava. No deixava anar ni una paraula.

—No li havia explicat mai res?

—No, no en volia parlar. El que fos, s'ho guardava per a

ella amb un «vés, vés, tot allò ja ha passat, els joves no cal que hi doneu voltes».

L'home m'escoltava amb molta atenció, es traslluïa la tempesta que el sacsejava per dintre, premia una mà contra l'altra, em mirava als ulls i després acotava el cap. Finalment vam quedar que vindria dos dies després per saber si la Carmina el voldria rebre.

—Ah! I li hauré de dir el seu nom! Qui és, vostè?

Va rumiar una mica i va dir:

—Digui-li Aspet. Ella ho entendreà.

Després de la trobada del matí amb aquell home, no podia ajornar més la visita, no tenia ni idea què volien dir tants misteris i mitges paraules però m'hi havia compromès.

Li portaria unes flors a la Carmina, li agradaven tant. Segur que la faria contenta. Sempre havia estat molt afectuosa amb nosaltres. Recordava la paleta de flors de colors als peus dels murs de pedra que tancaven l'era davant de ço de Sarrieu i les rengleres i rengleres que en tenia a l'hort. Cada estació variava: lilàs moradencs i rosats d'olor de mel per pasqua, lliris d'aigua ben blancs i peònies rosades per l'aplec de maig, begònies de resplendents vermells, rosats i grocs a l'estiu, dàlies i gladiols del color de la magrana que s'allargaven fins els primers freds quan ja els arbres dels voltants es tenyien d'ocres, daurats, taronges i magenta tot esperant la primera emblanquinada.

L'endemà a mig matí les carreteres ja tornaven a ser transitables i me'n vaig anar cap a Bossost. Vaig deixar el cotxe al passeig ran del riu. M'encantava abocar-me a la barana del pont i escoltar l'aigua transparent del Garona que lliscava suau cap a França. L'olor de fred m'irritava els narius mentre contemplava les moltes de les vores esquixades de gel. Tantes vegades havia passat per allí i cada cop em seduïa com si fos nou. Vaig trobar el número del carrer i en estirar una cadeneta que sortia d'un forat petit al marc de la porta, vaig sentir el dring agut d'una campana invisible. Poc després un nen em va obrir la porta i vaig demanar-li si era allí on vivia la Carmina de Sarrieu.

—La padrina sí que hi és; els pares, no, se n'han anat. —I em va convidar a pujar per les escales de taules envernissades.

Vaig picar amb els artells dels dits la porta vidriada que em barrava el pas, al mateix temps que l'anava obrint. I allí estava, asseguda en un balancí, a contrallum, al costat del balcó que ofería una immensa pintura de muntanya: taques de casetes de pedra bruna i pissarra blava arremolinades al voltant del campanar romànic, i, pujant amunt, clapes verdoses a les vores dels prats nevats, avetars de blaus i verds fosquíssims coronats de neu blanca. Semblava que la fressa incansable del riu fes, encara més profund, el silenci.

—Quina alegria, Eulàlia! —va dir—, no pensava pas que em vingués a veure! Quants records, tants bons moments, allà al poblet! I què fa la canalla, i el seu marit? No cal que m'ho digui, segur que són allà a les pistes a esquiar. Marededéu, quina afició que hi tenen!

—I vós, Carmina, com us trobeu? Us veig bé... i ara no teniu tanta feina com allí dalt darrera les vaques, carregant llenya, segant l'herba. I esteu més calentona, oi?

—Sí que s'hi està més calent. I feina, ja ho sap, sempre n'hi ha si la vols fer. Però no, no és el mateix, ni de bon tros.

—Mireu, Carmina, us he portat aquesta flor. A vós que us agraden tant, potser us farà companyia.

La Carmina es va treure les ulleres i les va deixar a la tauleta del costat amb el vestit que estava cosint. Va obrir una caixa no gaire gran de fusta clara decorada amb flors pintades, amb la intenció de posar-hi el didal i les tisores i, amb gran sorpresa meva, en aixecar la tapa van sonar les notes de *La Truita* de Schubert.

—És ben polida, moltes gràcies! En diuen orquídia, oi? Ara que res no viu al defora, almenys farà bonic aquí al costat del llum. Gràcies, Eulàlia, però no calia, dona, no calia. M'alegro tant de veure-la! Sap el que més desitjo? —va dir acostant-se com qui fa una confidència—, anar a Sarrieu quan faci bo. I ens hi tornarem a veure. Ho enyoro tant!

Li vaig agafar les mans deformades per l'artrosi i per la dura feina de dona d'alta muntanya. Què ho fa que amb una persona gran goses tenir-hi aquestes confiances i et saltes barreres d'intimitat? Què tenia aquella dona que m'omplia de tendresa? La vaig mirar als ulls, li vaig prémer les mans amb afecte i ella em va tornar la mirada.

—Carmina, ja volia venir a veure-us abans, i mai no trobava el moment, però ara és diferent... Ahir va aparèixer un home

allà dalt al poble. Un home ja gran, coixejava, però se'l veia encara valent, i em va demanar per vós. Li vaig dir que s'havia traslladat a viure amb la filla petita i, aleshores, sorprès, em va preguntar si és que s'havia tornat a casar, perquè creia que només en tenia una, de filla. Li vaig contestar que no m'ho semblava pas, sempre m'havien dit que era vídua. «De veritat que té una altra filla? Quants anys té, ho sap?».

—Es va quedar molt parat quan li vaig dir que sí; que era uns set anys més jove que la gran i es deia Maria Josep. Li van caure unes llàgrimes, el vaig veure molt tocat, Carmina, molt. Em va demanar com ho podia fer per visitar-vos perquè després de tants anys no es veia amb cor de presentar-se així com així.

Mentre anava parlant la veia com un moixó caigut del niu que, quan l'agafes, el sents fremir calentó entre les mans. Acotava el cap com si portés un gran feix al damunt, l'alçava, em mirava bocabadada i el tornava a baixar pensarosa.

—Li va dir com es deia? —va preguntar, insegura.

—Jo li vaig preguntar i em va dir que l'anomenés Aspet.

I vaig començar a explicar-li, tal com l'home m'havia demanat, que a l'octubre del 44, quan van entrar a la Vall d'Aran des de França amb la intenció de fer fora el règim de Franco, l'havien malferit i els companys, com havien pogut, se l'havien endut altre cop cap a França. Els havien derrotat. Va trigar molt a recuperar-se i va quedar força impossibilitat: ni pensar de travessar a peu per les muntanyes i tampoc no servia per a fer de pagès. Mentrestant, va dir, va trobar una feina a la

taquilla de l'estació de Saint Giron. No va gosar escriure-us perquè sabia que es controlava la correspondència i podria perjudicar-vos.

El que no li vaig dir és que, veient que el temps passava, i que no hi havia possibilitat de tornar, va acabar per casar-se i establir-se en aquella villa.

Com si jo no fos al davant, la Carmina va deixar anar un reguitzell de paraules que per a mi no tenien cap sentit: en Josep..., com l'esperava, no era mort...

—Josep! És possible que sigui en Josep? Valga'm Déu, més de trenta anys... més de trenta anys... I és viu... I diu que em vol veure? —murmurava la Carmina—. Ai, Eulàlia! Això és un miracle! És clar que deu ser en Josep. Ha de ser ell. Quan li va dir que tornaria?

—D'aquí un o dos dies, passarà a preguntar si vos voleu que us vingui a visitar.

Jo li acaronava les mans, entenedrida de veure l'emoció que manifestava, mentre ella, en silenci, fixava la vista en les muntanyes. Al cap d'una estona es va girar i em va mirar amb aquells ulls sempre un punt picardiosos.

—Sí, sí que el vull veure, Eulàlia, li dirà que vingui?

I aleshores em vaig adonar que allí hi havia una història; després vaig constatar que, en realitat, n'hi havia dues.

1

La Rachel Koppel seu al costat de la finestra. La llum li fa resplendir els brins blancs que, cada dia més, apareixen barrejats amb els seus cabells foscos, rinxolats, no gaire llargs. Està cosint, fent els últims retocs a la indumentària masculina que ella i la seva filla vestiran per la travessa de la muntanya. Aprofita per amagar entre plecs i vores les joies de més valor que ha pogut salvar. S'aixeca i espolsa els fils enganxats a la faldilla de llaneta verda.

Repassa l'equipatge. Han d'anar lleugers, portar només el que cal. Que difícil triar!

S'acosta al marit que, una mica enllà, seu al davant d'una tauleta petita en la qual hi ha desplegat un mapa dels Pirineus. Mira pel damunt de l'esquena els senyals que va marcant amb un llapis vermell i li pregunta què són.

—Etic imaginant la ruta que seguirem —diu ell, traçant amb el dit una línia sobre el paper.

—Vols dir que no ens conduiran per altres camins, menys coneguts, que no apareixen aquí? —replica ella—. Més segurs encara que siguin més llargs.

Sospira i posa la galta sobre la d'ell, se'n separa i surt cap al corredor.

Camina dreta, s'arregla el pentinat amb els dits de les dues mans. Es dirigeix a l'habitació on li ha dit la Gabrielle que hi descansa la Carmina, la guia. Pica suaument a la porta. Sent un «endavant», que li sembla ensonyat. Entra.

L'habitació està a les fosques tret de la llum que es filtra per les esclotxes dels porticons. La Carmina sembla sorpresa de veure-la, s'alça ràpid del llit i obre la finestra per deixar entrar més claror.

—*Bonjour!* —diu la Rachel—. M'enteneu si us parlo en francès?

—Sí, senyora. A la Vall d'Aran tots en sabem una mica, de francès.

—Què bé! Soc la Rachel Koppel, la mare de la família que ha de començar la travessa aquest vespre. Vós sereu la nostra guia, oi? La Gabriella m'ha dit que us dieu Carmina. Encantada! —Li dona la mà—. Crec que ens guiareu fins a casa vostra frontera enllà. És així?

—Així mateix —contesta la Carmina, cohibida.

La Rachel l'agafa pels canells.

—No sabeu com us agraïm que ens ajudeu a fugir. No ens hi podem quedar més. Els de la Gestapo ja ronden per aquí. Ens poden enxampar d'un moment a l'altre. Ens hem d'arriscar. Farem el que calgui —diu, i li estreny les mans, després les deixa anar, entrecreu els dits i tanca els ulls. Porta les mans, unides com si pregués, a la boca—. Ens heu d'ajudar!

I li explica molt preocupada que s'emporten els jueus que s'han refugiat en aquests poblets del sud de França on el govern havia dit que estarien protegits. Se senten acorralats. No poden quedar-s'hi més.

—No patiu, conec bé els camins i, a més, ens acompanyarà en Laurent, el pastor de la casa —li diu la Carmina, serena—. I confiem també en la sort. Fins ara no han fet cap batuda pel bosc. Si anem de nit és molt difícil que ens vegin. Pel camí hi ha alguna borda amb bona gent que ens acolliria si calgués. Hem quedat amb la Gabrielle que ens donarà queviures. Sobretot, poseu-vos un bon calçat i roba còmoda i que abrigui; a les nits, anant muntanya amunt, n'hi pot fer molt, de fred. I no aneu gaire carregats.

La Rachel vol saber si ha vist senyals de vigilància en algun tram de la ruta. També li demana com serà el camí, gaire difícil i costerut? La Carmina li diu, amb franquesa, que hi ha passos més perillosos i curts, per travessar cap a Espanya, que aquest és més llarg i senzill al principi però cap al final, en creuar la muntanya, es torna complicat i costerut.

—Que Déu us escolti, Carmina —anhela la Rachel—. La Gabriella ens prepara sopar. Oi que baixareu? Coneixereu la resta de la família.

La Rachel se'n va, impressionada per la Carmina: bonica de faccions, envermellida pel sol i l'aire. Té un aspecte resolt, una mica esquerp, i una expressió melangiosa. Ella s'hi compara i pensa en les dificultats que els esperen: no està gens entrenada ni és tan jove com ella.

Quan era soltera, jugava a tennis, més que res per aplegar-se amb gent jove i fer gresca. Mai no havia pensat que havia de cuidar la forma física, això era cosa dels nois; en canvi, recorda que així havia retrobat el que seria el seu marit.

En una casa allunyada del centre de la ciutat es reunien amics de la família i amics dels amics. Era un dia de festa, dels pocs que feia un bon sol. Ella seia en un dels bancs a la vora de la pista amb altres espectadors que seguien amb molt d'interès les incidències del partit i comentaven amb entusiasme les jugades.

El va veure arribar de lluny, alt, prim, amb un vestit clar d'esport, acompanyat de dos joves més. Coixejava una mica, per això el va reconèixer de seguida. De cop se li va estroncar la rialla. El cor li va batejar amb força, va sentir la sang a les galtes. Va dirigir tota la seva atenció a les corredisses dels jugadors i al clap-clap sec de la pilota contra les cordes de les raquetes. Que ningú s'adonés del seu trasbals. Tot i així li van ressonar al cervell, implacables, les passes dels que s'acostaven fent cruixir la grava del jardí. Quin paper havia de fer?

L'havia conegut uns quants mesos abans. Tot havia estat perquè el seu pare, un metge prestigiós a Estrasburg i a les poblacions de l'entorn, els havia parlat de la quantitat de soldats malferits que portaven a l'hospital. No donaven a l'abast. I la Rachel es va oferir per ajudar. No volia quedar-se a casa si podia col·laborar. Els pares no ho veien bé: una senyoreta tenint cura d'homes en un hospital no

era adequat. Però ella s'hi va entestar. Tota la vida s'hauria avergonyit de no haver estat al costat dels que exposaven la vida pel seu país.

Un dia van portar en Johannes, amb una fractura oberta a la cama esquerra i una pulmonia greu. L'havien ferit a ple hivern, es va fer de nit, va quedar enmig d'altres soldats morts i no el varen veure fins l'endemà. Va passar la nit sota les estrelles, sense poder moure's. Estava molt pàl·lid i demacrat, amb les faccions contretes pel dolor. S'esforçava a somriure. Tossia. Gairebé només parlava per donar les gràcies. La Rachel li va agafar afició. Anava a fer-li companyia tant com podia i quan veia que patia molt li agafava la mà. En Johannes la mirava somrient però mai no va dir-li res.

A mesura que es trobava millor, ell li explicava anècdotes divertides de la infantesa o de la vida d'estudiant d'enginyeria que la feien riure. I els ulls li brillaven d'ironia. Va trigar uns mesos a posar-se bé. Però un dia va desaparèixer.

Li van dir que havia tornat al front.

No s'esperava que aquella notícia la pogués colpir tant.

Hi pensava contínuament. Tenia el secret convenciment que ell l'estimava. Moltes vegades, quan anava pels carrers de la ciutat, li semblava que el reconeixia en algú que caminava ranquejant. No, mai no l'encertava. N'hi havia tants, de ferits de guerra! Sentia enyorança, i també desengany. Es torturava pensant que en Johannes podia haver perdut l'interès per ella. Tampoc la consolava que hagués tornat al front i que per això no el veïés. Estava tan desesmada que,

cada matí, en despertar-se, li costava trobar un al·licient per saltar del llit.

La Rachel segueix filant l'episodi mentre es dirigeix a la cuina on la Gabrielle feineja preparant el sopar. El brou borbolleja, emboira la cuina, i a la finestra s'hi fan rierols vidres avall.

Havien passat mesos des dels dies de l'hospital i començava a estar més animada; participava en reunions i festes que organitzaven les amigues i tornava a riure. Retrobar-lo... S'enderrocava la conformitat que havia començat a teixir. Ell l'havia saludat afectuosament, sense donar senyals que entre ells hi hagués res més que l'amistat entre el malalt i la infermera que l'havia vetllat a l'hospital.

Quina fredor! Va agafar la gerra de la llimonada, que jugadors i espectadors havien buidat, i va anar cap a l'interior de la casa per reomplir-la. Quan anava a sortir altra vegada, va topar amb en Johannes que en aquell moment entrava.

—Per què te m'escapes? —li va dir, palplantat davant la Rachel, que se'l mirava, seriosa, amb els ulls molt oberts, desconfiats—. Que bé, Rachel! Des que m'he pogut moure t'he buscat per tots els racons. Ja no eres a l'hospital. No sabia com trobar-te. On havies anat? Quina sort! Que bé, Rachel!

La Rachel es va quedar sense paraules. Sí, sí que pensava en ella! Se sentia tan trasbalsada! Temia que en Johannes se n'adonés. A poc a poc es va anar asserenant. Al final ell va somriure lleument i va posar-li la mà sobre el braç.

—T'estimo, Rachel! T'he estimat des que vas aparèixer, tota de blanc, a la porta de la habitació de l'hospital.

I recordava que s'havia trobat dins els seus braços sense saber com, fins que l'estossec discret d'algú que s'acostava els havia separat.

Amb aquell record, coincideix amb la Carmina al final de l'escala i entren plegades al menjador.

—Segur que ja ens esperen. Veniu, que coneixereu la meua família.

Ja hi són tots, al voltant de la taula. La Rachel presenta la Carmina, que els saluda amb un somriure i un lleu cop de cap.

—En Johannes, el meu marit; la Sara i en Daniel, els nostres fills.

També hi ha en Laurent, el pastor que els acompanyarà.

La Rachel observa com la Carmina es mira els seus fills amb un somriure de simpatia. Ella n'està ben cofoia. La Sara és bonica, diuen que se li retira, els ulls els té més foscos, els cabells, castanys rinxolats, els porta recollits al clatell amb una cinteta. En Daniel té un parell d'anys més que la germana. És alt com el seu pare. És un xicot que es fa mirar. S'assemblen molt, els germans, tot i que ell és molt més segur, una mica prepotent, potser. La Sara sap molt bé el que vol i com defensar-ho, però és més reservada. Com el pare, sí, en això és com el pare: un home de gestos i expressió continguts. Alt, prim, amb un aspecte ascètic, el cabells grisos pentinats amb clenxa a una banda, bosses blavoses sota els ulls, i un bigoti, també gris, que li amaga el llavi. Porta roba d'esport de qualitat, una mica envellida, i les mans ben cuidades.

La sopera fumeja i desprèn una olor deliciosa. La Rachel aprecia la delicadesa amb la que la Gabrielle ha parat taula, amb tovalles i plats blancs, gots i coberts, tot molt senzill, però col·locats amb tanta cura! Els reflexos granatosos del porró del vi taquen de color la monotonia del parament. Veu com la Gabrielle seu a prop de la taula però no participa de l'àpat. Posa les mans damunt del davantal i vigila, presta a atendre el que puguin necessitar. Mengem a poc a poc, sense dir-se res, amb desgana, encara que ningú sap quan tornaran a tenir un plat calent al davant. Les mans inquietes parteixen el pa, allisen els plecs imperceptibles de la roba de taula, tremolen lleument quan acosten el got als llavis. Els ulls miren fixament el plat com si volguessin filtrar el menor soroll sospitós.

En Johannes trenca el silenci i pregunta a la Carmina com és la seva vida a la Vall d'Aran. Li contesta que és viuda i que té una filla de sis anys. Tenen camps de conreu i alguns caps de bestiar, molts menys que abans de la guerra. Tot just un parell de vaques, un parell de porcs i un ramadet de una vintena d'ovelles i corders; d'aquesta manera, van tirant. Aquests anys, els explica, han estat molt dolents i la gent les passa força marges. Tot està capgirat de la guerra ençà, però ella espera que la situació anirà millorant.

—O sigui, Carmina —segueix indagant en Johannes—, que a la muntanya ho teniu difícil però, pel que veig, sobreviuu. Potser es recuperen més de pressa a les ciutats?

—No ho sé. No sé gaire què hi passa, fora de la vall. Estem molt tancats. A l'estiu, quan no hi ha neu a la carretera, ve

gent de fora a comprar menjar perquè ells tampoc no ho tenen fàcil, hi ha escassetat per tot arreu —diu amb preocupació—. Però vosaltres no us quedareu pas a Espanya, suposo. Primer travessarem la frontera i el pitjor ja haurà passat. Però encara no s'hauran acabat els maldecaps, després us caldrà arribar fins a Barcelona.

—Sí, i allí volem embarcar cap a Amèrica. És el país que dona més facilitats d'acolliment —respon en Johannes.

—Exacte. Això és el que ens proposem —intervé la Rachel—, i el que ens anima a fugir.

—Ho aconseguirem, mare —afirma impetuós en Daniel—. Us ho asseguro!

Aleteja un silenci inquiet com si cadascú escoltés a dins el batall del cor tocant a sometent. La Gabrielle s'alça amb diligència cap a la cuina i torna portant una fusta amb un parell de formatges rodons que, segons els diu, ella mateixa ha fet, i unes quantes torrades. La flaire del pa s'escampa, suggeridor, pel menjador. Els comensals s'eixoriveixen. En Daniel agafa el porró i aboca una mica de vi a cada got, i ell mateix també fa els talls de formatge. Demana amb la mirada de quina mida el vollen i els el col·loca al plat. S'ha trencat el moment de vacil·lació. S'ha estripat la boira i la Rachel respira, alleugerida. Somrients, tots celebren i agraeixen a la Gabrielle el requisit extraordinari i ella els anuncia que té un parell més de formatges per al camí.

La Rachel demana poder retirar-se en espera de l'hora de sortir i en Laurent i la Carmina ajuden a desparar taula i a preparar els queviures per la travessa.

I

Va sentir la mare que les cridava. El sopar era a punt. Va córrer cap dins amb les dues germanes. En un racó de l'estança tremolava un foc molt minso amb una olla ennegrida al damunt. S'hi coïen les deixalles pel porc. La casa era molt pobra. Prou que la mare els demanava de tenir-la ben neta, però hi calia una mà de pintura blanca, així se n'aniria aquella pudor de cols bullides i es veuria una cuina més lluminosa i alegre, però mai trobaven el moment de posar-s'hi. I les cadires? Totes coixejaven. Si el pare no es fes aquests tips de treballar al camp, les podria apariar!

Tot anava a mal borràs. A més, se li havia estimbat el vedell, quina mala sort! L'enrabiada que el pare va tenir! Mai no podria rescabalar el deute que havia contret per quedar-se la petita hisenda de la família! D'aquella feta mai no somreia i, de tant en tant, treia un geni que espantava. La casa, a més de pobre, s'havia tornat trista.

Tot just aquells dies que la neu ja era fosa, la Carmina i les germanes ajudarien la mare a plantar l'hort; mentrestant, poc hi havia per fer bullir l'olla: els tupins que quedaven de la matança calia guardar-los pels dies assenyalats; les gallines començaven a pondre, però els ous no es podien tocar, eren per vendre al mercat, verdura, ca! No res, després d'aquell hivern tan dur! Encara bo que hi havia patates que van collir

a la tardor. «No sé pas què faríem sense les trumfes», sentia sospirar a la mare.

Van seure a taula davant els plats mig plens. I tanta gana que tenien! Així i tot, les germanes, enjogassades, reien tapant-se la cara. El pare va agafar fort la cullera, es va mirar la dona, es va mirar la filla gran.

—Calleu, nenes, he de parlar amb la Carmina.

Les nenes no tallaven les seves bromes.

—Calleu, he dit! No estem per rialles!

Va tornar a aixecar els ulls cap a la noia amb cara ferrenya, una mica enrogida. Semblava que dubtés.

—Carmina, t'ha sortit un pretendent.

—Què dieu, pare. Ja estic bé aquí —va dir ella, tranquil·la—. No em vull casar, encara.

—Hi ha un pretendent i no el podem deixar perdre.

—Apa, esteu de broma!

—Res de bromes! A veure si m'escoltes!

La cara de la noia es va ennuvol·lar, se li van entrebancar les paraules.

—Quan aneu més bé de diners em prepararé l'aixovar i serà una altra cosa. No en tinc cap, de pressa. Ja me'n sortiran, de nois que em rondin, no patiu. No diu tothom que faig tant de goig? El podré triar al meu gust.

—Ens n'ha parlat la tieta Rosita de Bossost. No cal que preparis res. És un home d'una casa de la Vall d'Aran, amb moltes terres i ramats. Un home ric. Ja n'hi ha allí, de robes, vaixelles i mobles bonics.

—Que no, pare, que no; no me'n vull anar tan lluny de vosaltres! —la Carmina s'anava escamant.

—Escolta, Carmina, ho dic de veres. Aquí patim misèria, ja ho veus, misèria. Tu, allí, estaràs la mar de bé, i nosaltres no haurem de pensar més en els deutes. Tindràs una bona vida, no com aquí, ja ho veus, mala cara rai. Amb tantes boques per mantenir...

—Us faig nosa? Si jo treballo, i molt. Fa molts anys que vaig deixar l'escola per ajudar-vos. Mare, vós que hi dieu?

La mare callava. Va alçar la vista. Els ulls li van espurnejar. Mai havia contradit l'home. Menys ho faria en aquells moments, que estava tan ensorrat.

Tot d'una, les nenes varen envoltar la germana gran, se li van arrapar. Ploraven a raig fet i li varen encomanar les llàgrimes.

—No, pare, no —va insistir suplicant.

—S'ha de fer així, ja he donat paraula. Marxarem ben aviat. La mare del xicot ha mort fa poc. Aquella casa s'ha quedat sense mestressa. Et necessiten.

—I volen que jo m'ocupi de tot? Si no en sabré!

—Au! Ben espavilada que ets quan vols. Mira, m'han donat aquest retrat perquè el coneguis.

—No vull ni veure'l —va respondre ràpida, ofesa.

—Té, dona. No n'hi ha pas per tant —i el pare li va deixar el retrat sobre la taula davant seu.

La curiositat va poder més i se'l va mirar de reüll: la foto no era gaire clara però hi sobresortia l'espurneig d'uns ulls xirois. Lleig no n'era, aquell xicot, però no, no era això. No volia.

Es va alçar, sense veure-s'hi de plor, es va arrossegar cap a l'habitació, i es va deixar caure sobre el llit, sanglotant.

No entenia què li passava al pare. S'havia begut l'enteniment? Si hi havia un festejador, el que havia de fer era venir, donar la cara, deixar-se veure. No n'hi havia prou amb enviar una fotografia. Què es pensaven? Per què ho feien, de comprometre-la, per estalviar-se un plat a taula? Era això el que volien?

El cap li bullia de tant fer-hi voltes. Mai s'hauria pogut imaginar una situació semblant. Què se li havia perdut, a la Vall d'Aran? El pare havia comentat que era un home ric. Pot ser sí que li havia donat uns diners al pare per sortir del tràngol. Era com si s'hagués venut la filla. No s'ho podia empassar. És que no en tenia, de sentiments, ella? La deixaven en mans d'un home que no coneixia.

Déu meu! Que trist ser pobre! Ella estava bé allí, a redós de la mare i del pare, i amb les germanes. Plegats anaven fent i ja vindria el dia... més endavant. I, d'altra banda, se'l veia tan ofegat, pobre pare.

Les nenes seien a l'espona del seu llit, espantades. No sabien què dir ni què fer. Tan aviat li acariciaven els cabells com li estiraven les faldilles perquè s'alcés.

I la mare, on era la mare? Ja li anaven bé els tripijocs del pare?

Les tres germanes jeien: tot d'una se'ls havien obert els ulls a la realitat. La vida havia estat com un joc, sense gaire maldecaps. És clar que passaven gana, però ja hi estaven fetes. Tampoc els era un problema haver de treballar durament.

Ara les tres endevinaven que alguna cosa s'havia esberlat per sempre més.

La mare mai no feia gaire soroll, al vespre, quan les anava a acotxar i a fer un petó de bona nit. Aquella nit la Carmina parava l'orella atenta al frec de les faldilles amb un aiguabarreig d'angúnia i confiança. Es preguntava si s'adonava del mal que li feien. Voldria ajudar-la? Sempre donava la raó al pare i així fugia dels seus rampells de geni. Sovint, dient-li que sí, l'acabava portant on ella volia i així els estalviava algun patac o que les enviés a dormir sense sopar si n'havien fet alguna. Era afectuosa i dolça. Propera. Massa tova. Davant d'un crit o una paraula més aspra del compte, es quedava glaçada, enxiquida, sense resposta.

La mare va entrar i es va aturar. Les nenes varen aixecar el cap. Se la veia indecisa, com si no sabés què havia de fer o què havia de dir. La Carmina es va alçar i se li va tirar al coll.

—Mare, oi que vós no ho voleu? —li va preguntar.

La dona estava entre l'espasa i la paret. La Carmina va insistir.

—Mare, no pot ser. No li podeu dir al pare que no ho vull? Què serà de mi, sense vosaltres?

—Carmina, filla, ja ho sé... tot això no és fàcil per a tu, tan de cop i volta, sense temps per pair-ho. Tampoc ho és per a nosaltres. Per a mi, per al pare mateix, per a les nenes. Fes-te'n el càrrec.

—Doncs, per què ho hem de fer?

La mare li va dir que, encara que no s'ho cregués, era pel

seu bé. Aniria a una casa rica i gran. Tindria feina, és clar. Però a ella el treball mai no l'havia espantat. Allà hi trobaria mossos i minyones que l'ajudarien. Seria la mestressa, la mestressa, li repetia.

La Carmina s'impacientava, com li podia dir aquelles coses? Res de tot allò l'interessava gens ni mica. Com podia anar a un lloc que no coneixia i casar-se amb un home que no havia vist mai?

—Serà un bon noi, ja ho veuràs.

La mare li va allargar la foto que ella havia deixat sobre la taula.

—Però, si no es veu res, aquí, una foto borrosa de la cara d'algú que no coneixeria si me'l trobés al davant. Sí que somriu i sembla que tingui uns ulls molt vius, però amb això n'hi ha prou per saber com és? I si t'hi pots avenir, i si te'l pots estimar?

—Sembla alegre i decidit. Què més vols? Au! Ara descansa, demà ho veuràs tot molt més clar.

La mare se'n va anar amb el seu trepig suau, que ni tan sols feia grinyolar les fustes del trespol. I a mida que s'allunyava, la soledat envaïa la Carmina com un vent gelat.

Era de matinada després d'una llarga nit de desconsol. Ombres de tempesta l'havien perseguit en un estat de semi-vetlla. Volia dormir per oblidar, però no ho aconseguia. En els malsons es veia abandonada, indefensa entre gent desconeguda.

S'hauria de fer a la idea... s'hauria d'adaptar. Sempre s'havia relacionat bé amb els altres, encara que no era una bleda: aniria guanyant-se un paper en aquest nou entorn. La hi havien fet ben grossa!

De qui es podria refiar, allí? Una casa, una altra família, amb maneres de fer i costums ben diferents. No es podia ni imaginar les persones que allí vivien. Li havien dit que la mare del nuvi havia mort. I que eren rics. I ella, una noia pobra. Per què l'havien buscat a ella? Què li volien, què li exigirien? Com s'ho faria per adaptar-se a aquell ambient? Podria escapar-se alguna estona i estar sola amb el seu món, els seus records? S'espantava de pensar en un home que no coneixia i amb el que hauria de conviure... Només n'havia vist un petit retrat. No tenia mal aspecte però, com seria, com la tractaria?

Dins el silenci nocturn cada petit so l'esglaiava: el cruixit de les fustes, el xiscle llunyà d'un ocell nocturn, el fregadís del vent entre les fulles, el repic de les branques contra els porticons.

Just quan començava a adormir-se, més serena, va sentir la mare que la cridava per llevar-se. La va sacsejar amb suavitat.

—Au, gandulota, alça't que ja és de dia i hi ha un bon tros fins la Vall d'Aran. El pare vol marxar aviat que demà ben d'hora has d'agafar el cotxe de línia a Llavorsí.

Volia fer veure que era com cada dia, com si la cridés per anar a pasturar el ramat.

—No em trobo gens bé —va remugar la Carmina.

—I doncs, què passa ara?

—No he dormit, mare, quina por. Només veia ocellots negres que queien del cel com si fos una ovella morta i em volguessin menjar, jo corria, corria, fugint, enllà dels prats i, quan estava a la vora del barranc a punt de caure, de cop, em despertava.

La mare va seure al llit, li va acaronar les mans, però no es deixava commoure; es veia que no podia, que havia de mantenir-se ferma. Li deia que era una fantasiosa, que allò només eren somnis. La Carmina li replicava que ella bé que se l'estimava el seu marit i que no li havia imposat ningú.

—Ui! Això cadascú s'ho sap. Les coses no són tan senzilles —va dir la mare—. Les noies no podíem quedar-nos a les cases, havíem de buscar un home que fos bona persona, treballador, que ens volgués. I que ens pogués mantenir.

—Però, almenys el coneixíeu, us n'enamoràveu.

Per la cara de la mare va passar una llum fugissera, un petit somriure. I li va dir que ells havien tingut molt bons moments i havien gaudit de la complicitat de tirar la família i la casa endavant. I les havien tingut a elles, les filles, tan maques!

—I jo, què m'hi trobaré, en aquella casa? —es queixava la Carmina—. Com serà aquest home amb el que m'heu compromès? Intento afigurar-m'ho i em costa. Estic tan espantada, mare. I com és que no ha vingut ell mateix? Així ens hauríem pogut conèixer.

—Marededéu! Quants pardalets! Refia't dels pares, dona. El que volem és visquis millor; t'adaptaràs ben aviat, ja m'ho sabràs dir.

La Carmina va preguntar si no es veurien mai més. I la mare li va recordar que la gent de la Vall d'Aran portaven el bestiar a vendre a les fires del Pallars i que podria aprofitar per visitar-los.

—No et capfiquis tant, Carmina —insistia la mare—. Au, alçat, no facis esperar ton pare.

De mala gana va aixecar els llençols i es va deixar caure relliscant fins a posar els peus a terra. Es va abraçar a la mare, sanglotant. A poc a poc anava sentint que aquest contacte la tranquil·litzava molt més que totes les paraules que li pogués dir. Finalment se'n va despendre, es va vestir sense pressa, tenia tot el cos adolorit.

A la nit, mentre donava voltes i més voltes al llit sense poder dormir, havia rumiat en tot el que deixaria, se n'aniria amb les mans buides, sense res, perquè tenia ben poc, només aquella nina que la mare havia fet amb un mitjó vell embotit de palla i amb pèl de panotxa per cabells i que més valia que es quedessin les nenes, quina ridicleusa per a una noia que anava a casar-se. El millor fóra endur-se'n un esqueix de peònia que viuria a prop seu, la de la mare era tan bonica!

Va recordar aquella idea que havia cabdellat a la nit, i es va animar una mica. Va anar cap a la borda. Darrere la porta el pare hi tenia les eines que feia servir al camp. Va despenjar un aixadell. L'hort era allà mateix, sota la finestra de la cuina. El menava la mare i, entremig de cols, bledes i alguna tomaquera, hi plantava les seves flors: dàlies de tots colors,

gladiols, roses místiques, margarides i la mata de peònies. «La meva preferida», sempre deia.

En aquell moment, les fulles, encara tendres, es descargolaven, s'estiraven com si badallessin, es despertaven del repòs de l'hivern. La planta es preparava per florir. S'hi va acostar, decidida. Va eixarrancar una mica les cames, va agafar amb energia l'aixadell, el va aixecar pel damunt del cap i va clavar un cop fort amb el tall per esquinçar un tros de rizoma i poder-lo arrencar. El va embolicar amb un paper vell i amb les mànigues del vestit es va eixugar les llàgrimes que li rajaven galtes avall.